

H M D

na
1027

H M D

1627

Hist E 179

NICOLAI HENELI

H. J. D.

SILESIographia,

Hoc est:

SILESIAE DELINEATIO BREVIS ET succincta: in qua non modo regionis rationem, naturam, cultum, & prouentum, Verum etiam ingenia, mores & instituta habitantium formamque Reipubl. tanquam in tabula contemplari licet.

IN RATIONE CONVIVIORVM, quamvis à plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cenam laudare solemus: nec ea, quæ stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis, à quibus capitur. *Plin.*

FRANCOFVRTI,

Typis IOANNIS BRINGERI, Impensis vero Iohan. Eyringij & Iohan. Perferri. Bibliop. Vtasil.

M. DC. XIII,

Christiani Guilielmi Hübneri. 1710.
440257

REVERENDISS.
SERENISS. ILLUSTRISS.
ILLVSTRIBVS, GENEROSIS,
MAGNIFICIS, STRENVIS, NOBILISS.
AMPLISS. ET PRVDENTISSIMIS

DNN. PRINCIPIBVS, BARONIBVS, CETERISQVE
PER SILESIA VTRAMQVE PROCERIBVS AC STATIBVS
EMINENTISSIMIS

DOMINIS SVIS CLEMENTISSIMIS ET PER
QVAM GRATIOSIS

SESE ATQVE ISTA ET SVA OMNIA
CVM ÆTERNA FIDE, CVLTV, OBSEQVIO
DEDICAT CONSECRATQVE.

NICOLAVS HENELIVS

Neoslad. Siles. II. J. D.

*Inimè miratio reddenda, cur libellus iste ad
Vos, Celsissimi Principes ceterique Silesiæ in-
chlyti ordines, Viam adfēctet. Quorum enim
auspicio aut rutiùs aut libentiùs à Silesio de Si-
lesiã conscriptus lucem aspiciat, quàm eorum,
quos Silesia PATRES PATRIÆ multò meritiùs agno-
scit & adpellat: quorumque adeò siue generis claritudinum ac
nobilitatem ab aliquot seculis repetendam, siue ditronum am-
plissimarum potentiam, siue religionem, prudentiam, iustitiam,
æquitatem, clementiam aliasque laudatissimas virtutes, siue
denique egregia in Rempub. merita, suo quaque respektu, esti-
memus, tam illustria sunt decora: ut si ab illo splendore vel
): (2 strictu-*

D E D I C A T I O.

stricturam aliquam tenui huic & obscuræ per se scriptioni, vel aduersus maleuolorum obtreccionem, quas, ut tempora & mores sunt, vix defuturas mihi, incedenti videlicet, ut ille ait, per ignes suppositos cineri dolofo, modò satis prauideo, tutelam ac patrocinium quasitum eam, ritè & ordine facere optimo cuique videri queam. Equidem haud sum nescius in tam excelsò fastigio positos non sine relligione adiri à me debere. Verùm mola falsa litat, qui thura non habet: Nec vlli fuit vitio Deos colere, quoquo modo posset. Neque diffido ego, quin quod vestri nominis honori non solum lubens meritò, quæ antiqua est votorum formula, sed & venerabundus confecro donarium, volentes ipsi ac propitu sitis accepturi: cuius licet per se exigui, oblatio tamen exigua videri non poterit, si magis mei animi, qui in cultum vestri deuotissimus, quàm sui precii æstimatione pendatur. Sed & pietas illud in patriam, maiorem illam & antiquiorem parentem, cuiusque cultu & amore nihil mihi secundum cæleste Numen charius, commendauerit: quam certè studium mihi fuit ornandi: & quàm præclaras atque eximias Dei concessu ac munere habeat dotes, quibus se alijs quibusdam regionibus si non præferre (hoc enim sit fortasse nimis magnificum & superbum atque inuidiosum) at conferre saltem possit, breuiter demonstrandi. In quo si forte an me vires defecerunt, neque omnia suis coloribus expressi, cum iusti tituli volumen hæc tam ampla laudis materia sibi deposcat: in spem nihilominus adducor certissimam, adfectum potius quàm effectum iri spectatum, & in re bona velle-

D E D I C A T I O.

ues conatus ab homine patriæ ac veritatis amante profectos
 locum aliquem si non meriti, saltem gratia reperituros. Mens
 boni studii ac pii voti, etiam si effectum non inuen-
 erit cepti operis, habet tamen præmium voluntatis,
 ait Christianissimus scriptor **Saluanus Episcopus Massiliensis.**
 Idque et à vobis etiam impetrari patiamini, & quâ ingeni-
 tà quâ suetâ erga literatos benignitate ac beneficentiâ me quo-
 que si non eruditorum, at saltem eruditionis candidatorum
 quantulamcunque partem, vobis autem addictissimum clien-
 tem atq; ad omne obsequii genus paratissimum vix à eum ipso li-
 terario hoc mea erga vos deuotionis, erga patriam pietatis in-
 dicio, ac, si etatem ferre poterit, monumento in patrocinium ve-
 strum (si non nimium est, quod peto) recipiatis, subiectissimâ ob-
 seruantiâ maiorem in modum oro quesoque. Nec pluribus vos,
 ne in commoda publica peccem, nunc moror, simplici & uno
 omnia complexo voto signans. DEVS VOS NOBIS SER-
 VET, VESTRA SALVS, NOSTRA SALVS. Ita eueniat,
 ita eueniat: quod etiam atque etiam orat & animum vouet

Reuerendis, Sereniss, atque Illustriss, Celsitudinum,
 Generosarum item, Nobiliss, atque Ampliss,
 Dominationum vestrarum

Cuius devotissimus

NICOL. HENELIUS.

AD CLARISS. ET CON-
SVLTISS. VIRVM

Dn. NICOLAVM HENELIVM
Jurisconsultum

Fauſtæ Amicorum in Sileſiographiam
Congratulationes.

I.

EXornare ſuam & pulchrè deſcribere gentem,
Doctrinæ ſimul eſt ac pietatis opus.
Laudem hanc, Heneli, meritò tibi gratulor vni,
Dum patriæ pandis ſacra, profana, tuæ.
Per te quam latè Romana gloria lingua
Sparsa per innumeræ ſoret in orbe plagæ,
Tàm quoq; clareſcet Sileſiæ res publica, item res
Præua, tuis primùm nobilis auſpiciis.
Hinc pius in patriam meritò celebraberis, & te
Ingeniumque tuum patriæ grata colet.

Matthias Bilizer à Bilitz J. U. D. Confiliarius & Vice-Cancellarius Brandenburgicus in aulâ Jegerndorfenſi.

II.

FÆcunda famæ ſcandè palatia
Æqui-boni Flos integer Heneli,
Poſtquam diu iam militaſti
In Fidei Themidosque caſtris.
Quantum feroci diſtet amabilis
Virtus tumultu, plus vice ſimplici
Magnis bonorum comprobataſti
Plauſibus, ô Charitum medulla.

Nunc

Nunc publicatos non sine honoribus
Fructus laboris GLORIA buccinat
 Viua, ab ortu clarioris
 Solis ad Hesperium cubile.
Dirces amœnos heic latice pete:
Circe relicta, quem iuuat aridas
 Mollire fauces erudito
 Nectare: potor abi maligne.
Tu spissa curis Inuidia improbos
Exclude morsus: Mome vale: tibi
 Hic nil rei: liuoris umbram
HENELII radius repellit.

*Georgius Schönborner Silesius Phil. & I. V. D.
Consil. & Cancell. Zoller.*

III.

Vides ut horti Slesiadum nouos
 spirent odores, quos sinit accola
 Cursu fatigatus citato
 Danubii Viadrigue potor:
Expande palmas, dona sat ubere
Glebâ capeffes: HENELIVS catus
 Plantas dedit felicioreis
 Alcinoi Hesperidumque pratis.
Frustra Sabothi vellitis è specu
Gazas, & imâ de foneâ Gryphi;
 Aut qua vehit Zacus fluentia,
HENELIVS nisi monstrat urnam.
Donec Gigantum Dæmon in arduo
Præsultor audet ludere vertice,
 Conatibus nemo par istis
 Tot referet valitura dona.

Inflam meretur laudis adorem,
Dignus recenti Pyramidum situ,

Quem non edax rodet vetustas,
HENELIVS supra astra vectus

a) In via-
p. 202
179.

a) Cessent Cachinni quos male fuisi

Rumore mouit vulgus, ut inclutis
Mexfas SILESI S exprobravine
Arcadici pecoris secundas. b)

b) Sciopp.
in Scil.
Hyporbo-
lim.

c) Hor an fauoris simplicitas foror?

An grande suscit dira fames nefas?
Vindicta seu, quod trux onagrus
Pampineis d) nocuit racemis?

c) Ceni-
tura, di-
rigina tot
istius.

1.

2.

3.

Num temperatis SLESIA ferculis

Contenta, talcis appetit cibos

d) Varr.
Pausan. in
Corinth.

Quod sic onagros vnus omniscis

e) Carduus ad speciem saginat?

Num fors metalli munere ditior,

f) SLESVS reuersus Zechiadum è iugis,

Quæ mox aselli sunt iocoso,
Nimine concelebrata fama?

e) I. Passe-
rat in Eu-
rom. Afric.
orat. p. 12.

5.

f) M. S. An pigra g) garris improbe corpora?

Illudque ab esu carnis in intimas

Iuisse partes & medullas

(Format enim leuis esca moris.)

f) M. S.
antig.
Boh.

6.

g) Adria.
Turub.
lib. 13 ad-
uers. c. 19.

An quod vetulos sub Boreæ diu

h) Slauos latentes frigore, nescios

Selectionis commeatus

Prima ais ordia gentis esse?

Credas Apella hoc, non ego: frigora

Horrescit arcto tergore bestia, l)

Per damna, per flammâs laborans

Insidiis rapuisse fortus.

An k) faustioris creditus omniscis

Occursus olim? num l) leporem rati

h) Pö. Me-
lanib. 4.
Chron.
Ruin. Esti-
ue.

i) Plin. lib.
8. c. 43.

k) Passe-
rat. d. l.

(Risum tenensne ô Democrite!)

Mox avidâ r. apnere sauce?

Sic est: leporem non leporem tenent.

Nec pulpa m) forma conciliabulum

Torquet colonos: namque forma

Sufficit hic vegetans abunde.

Poppea n) asella lacte genas, manus

Fricabat, annis lubrica conspicit:

Lomenta deâ signantur isthac

Ignibus illicibus micantes.

An quod medetur tabifico malo

Lac haustum asella? p) phibilis. d) enim solent

Vexare pulmones malignos

Lacte asina calido fugatur.

Num quod iacobeis p) animal sacrum,

Quorum penetrati effugies fuit,

Erroris assignante bruto

Semina noticiamq. gressus?

An quod minutim tracta metathesis

Nos a Selignis Elysios satos

Cum Teutonum confusa asella?

Dissitare sociat character.

Sed quis per altas se sine radio

Dissundat undas, queis scatet istius

Vexa lacus? discedat ille,

Cum facite rumet igne bilis.

Paucis ades dum Lalle: caput tuum,

Neu sperne voces, hellebora indiget:

Nos scabra mensas Slestiorum

Amplius esca onerat politas.

An credis olim sic epularier

Suetos Quirtois (gula quid ingeris?)

Auctore Mecanate? scriptum

Flinius eximius reliquit. q)

m) Maetl.
al. 5. epigr.
Lampyrid.
in Alex.
Ser.

n) Pita. lib.
11. cap. 12.
Tacit. 11.
annal. c. 11

o) lo. Lau-
gus lib. 2.
epist. me-
dic. 1. ad
Ott. Henr.
El. Palat.

p) Tac. 5.
hist. ca. 1.

Nostris onagri funditus exulant
 Arris: quod acta est Barbaria in fugam
 Felice doctum pulsa dextrâ
 Ne reduci pateat regressus,
 Ergo cauernis pascere luridis
 Immanis æstro Bellua: lucida
 Vitanda sunt posthac theatra
 Quæ genio patriæ coruscant.
 Me CHRISTE! quantis SLESIA floribus
 Ornata tellus! quanta seges Sophûm,
 Iuris peritorumq; & equi,
 In peregris adolescit hortis!
 Lato virescit SLESIA frondium
 Virgulto, & æquat sidera vertice
 Sublimis: ubertate cunctis
 Anteferenda cluet Lyciis.
 Quid sit futurum post mea tempora
 Nullus requiro: Barbariem semel
 Pulsam reuerti IOVA sineis
 In patrios prohibebis ipse.
 Sit quod fideli voueo dextrâ
 Auctore fixum Numine calitum!
 Atq; inter hac nostrum perennet
 HENELIVM DEVS VNITRINVS.

Idem Schonborner Ili. Breslæ in
 procinctu itineris ad Comitium impetii.

III

Elyfii properate viri statuiffe tropæon
 HENELIO: longâ nunc quia nocte caret
 Terra antiqua, potens armis, atque vberè glebæ
 SLESIA: quam colitis, quæ genitale solum est.
 Prælustres hic nempe ortus deducit ab ovo,
 Veraq; tot mirâ cum breuitate docet.

Instar

Instat Parrhasij vestras delineat vrbes,
Firmaque præsidio, & quæ loca tuta, notat
In tabula mores velut ingeniosus Apelles
Pingit, & ingenium semina mille refert.
Ac velut arte scopas in clara luce videndum
Exhibet, Elysiæ qui status, ordo rei.
Et genus, & proavos, vos quæ fecistis & ipsi,
Amplius vrgeri nocte silente vetat.
Elysi properate viri statuisse tropæon
HENELIO: Lerhen qui Styga ad vsq; fugat.
Viuat vt extento ad seros HENELIVS æuo,
In patriam meriti notior axe super.

Ioannes Feschius Vratisl.

J. U. D.

V.

Parodia ad **Hotar.** Od. XV. Lib. IV.

Cleitæ volentem pharmaca me loqui,
Graueis que morbos, admonuit stylo,
Vt pauca Germanum per orbem
Metra seram. Tua, HENELE, Silesis
Frugis que terra prædicat vberis,
Et bruta nostri notificat soli,
Contenta silvarum profundis
Saltibus: & celebrem Caménis
FABRI Sabothum iactat; & ambitum
Omnem obserantem viscera fluminum
Enarrat, adsignatq; piscis,
Et varias manifestat arteis,
Per quas Silesum nomen, & incola
Creuere fortes, fama, & ingeni

Porrecta dignitas ab axe
Concubio, medium vsque aa orbem.
Scriptore temet diuite, non furor
Hostilis, aut fraus demet adorem:
Non lingua, qua diffamat vrbeis,
Et celebres agit at colonos.
Non, qui furorem schismaticum vomunt,
Magmenta tollent Slesica: non logi,
Non fastus, vsurag, turpes:
Non Veneris prope castra luxus.
Nosq; & secundis lucibus & nigris,
Inter laboris munia crediti,
Cum prole, vicinisq; nostris
Corde DEVM solito precati,
Mauorte claros, mors Patrum, duceis,
Verbis remisso carmine Tullii
Regemq; & Principes, & alma
Elysiæ Proceres canemus.

CASPAR CVNRADVS

Sil. Phil. & Med. D.

V I.

Sic est, ô Themidi & Charisin charissime HENELI,
Atq; animæ pridem portio magna meæ.
Sic inquam est: plerisq; hominum vt peregrina putentur
Optima: sint rari, patria quos capiat.
Mens tibi longe alia est. Alio cum sole calentes
Terras atque vrbes videris innumeras,
Aufoniam in primis tellurem, & Gallica regna,
Scribendi vnde foret plurima materies:
Te patriæ tamen vrit amor, credisq; laborem,
Per patriæ laudes velificare pium.

Cuius

Cuius ob id decora exequeris præclara, Lucanâ,
 Et breuitate, boni quid ferat illa, doces.
 Qui mentes illi ac fluuii, quæue opida & vrbes:
 Quæ studia ac mores conditioque hominum:
 Quiue magistratus, ratio quæ iudiciorum:
 Et chartis dignum si mage quidquam aliud.
 Maçte mihi hoc animo: maçte hac pietate: futura
 Quam agnoscat fera in secula posteritas.
 Quamq; illustrasti calamo (sic auguro) honorem
 Rursum illustrabit SLESIA grata tuum.

Daniel Venediger J. C.

In Viri Clariss. Dn. NIC. HENELII J Cti
 Symbolum augustum

Ἰνὸς βλῆψος ἄνω

FED. MORELLI Professoris in Acad. Paris. Regii

διαιτα διγλωττα.

Ἡλίω ἀετινήσασθις ἐνπερὶ τῶν ἰσθμῶν,
 Βλῆψος ἄνω νεύει πατρὶδ' Ἀναξαγόρου.

Sursum cor spectoq, solo vnum suspice cæli

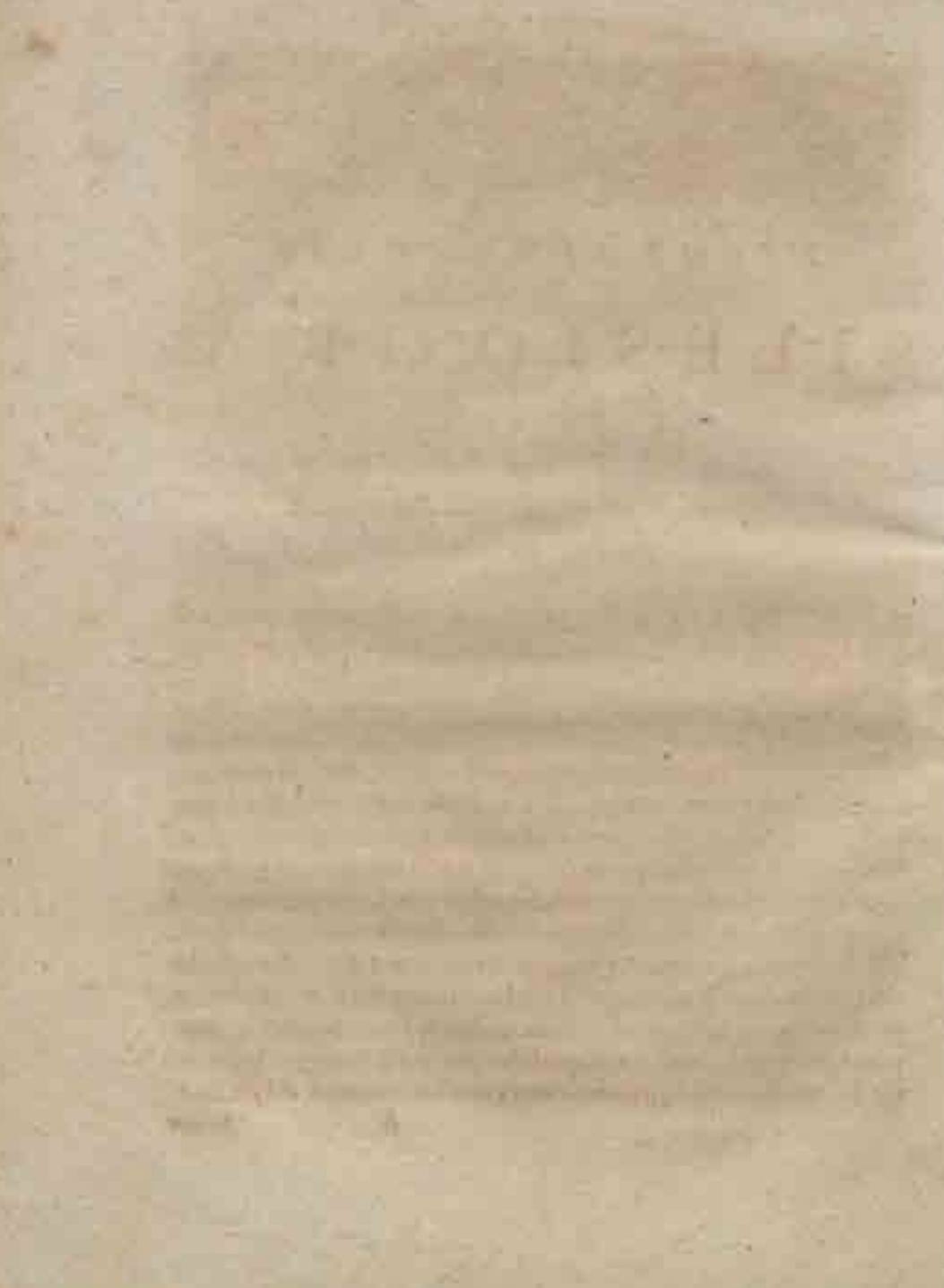
Autorem, & patriam mentis **Anaxagora.**

Anaxag. cognomi-
 πασι γῆς.

Ἐπιὸς φίλα ψυχὰ βίον ἀθανάτ', βλῆπει δ' ἄστρα
 Σύμβολα Νικόληω τῶν τευ' Ἐρητιάδου.

Cælo Musa beat; cælestia templa tuere,

Sideraq, ingenio subiice celsa tuo.

NICOLAI HENELII

P. I. D.

SILESIOGRA-
PHIÆ

CAPVT PRIMVM.

*Silesia incolæ: nomen & imperio: situs: populi
finitimi: partitio.*

SILESIAM optimam dulcissimamq; patriam
per certa capita memoriz & intelligentiæ iu-
uandæ, non quidem vt debet (neq; enim isti dif-
ficultati superandæ parem me agnosco) sed vt
potest, summis inquam coloribus delineaturo,
consilium sane non est omnia, quæ in eius lau-
dem dici poterant, exequi: sed ea duntaxat, quæ & ad rem
pertinent, & vera esse non vanis mihi argumentis persuadeo.
Nobilitas & splendor gentis cuiusq; nullate æque ac veritate
commendatur: nec committam adeo, vt falsis ornamentis
conquisitis atq; allutis illorum fidem, quæ vera ac certa sunt,
labefactem: geographos hac parte imitatus, quorum tabulæ
extremum terra marisque loculum incognitæ oræ nomine
prescribunt, tanto prudentius, quàm si incomperta & in-
perta pro certis exploratisq; adferrent. Itaq; & in prologo, vt
ita dicam, huiuscriptionis, cum voculissimorum *Silesia inco-
larum*

larum memoria densissimis tenebris, partim etiam fabulis sit inuoluta, omissis quorundam traditionibus, de quibus illud **Plauti** iure vsurpes, *Hæc nihilo mihi videntur esse secius quam insomnia*, hoc tantum adferam, quod fidenter ab omnib. positum, & plerisq; doctis constanter creditum, neq; id refragantib. cōiecturis: regionem nimirum hanc, quæ **SILESTIA** posterius dicta est, **QUADIS** olim **Marcomannorum** & conterminis & sociis fuisse habitatam. Gens vtraq; bello celebris, & manib. animisq; valida: quarum quæ præcipua tunc extiterint facinora, vt ab alijs q̄q̄ raris literis consignatum reperire est, ita sigillatim prosequi, atq; huius nunc angustius opusculi concludere velle, id vero sit --- *μαγνὸν κίνδυνόν μιν ἀλάττουσιν θαλάσσης.*

Magnum rate pertransire profundum.

Romanos sane, illos rerum dominos, varia victoria adeo fatigarunt: vt primus omnium **M. Aurelius Antoninus** Imp. orbis terrarū consensu Philosophus cognominatus, Christianorū militum precib. victoria diuinitus impetrata, triumphū de iis emeruisse duxissetq; legatur. Cuius triumphī & victoriæ, quantunc ea habita est, monumentum etiamnum Roma retinet fere solum inter tanta rudereta integrius, columnam cochlidem Antoninianam, arte & opere admirabilem, totiusq; eius belliac victoriæ adhuc representatricem. **Quadis** suo cesserunt **SILAVI**, gens Sarmatica: qui quodam tempore prægrauantē domi multitudinē ductis coloniis exonerare adgressi, siue alijs de causis sedib. suis exciti, cum transmissis **Vistula** flumine in ea Germaniæ loca, quæ prius **Vandali** tenuerant, immigrassent, hanc et **Quadorum** sedem occuparunt: generali nomine **POLONI**, siue à *Pole*, q; vocabulum planiciem & venationem significat, eo q; plana maiori ex parte & venationibus exercendis opportuna sit prouincia, siue à *polo*, Aquilonio nimirum, cui regio subiecta, siue deniq; à primo duce auctoreq; suo **Lecho** vel **Lacho**, quasi **Polachi** (quomodo ipsi se adpellant, atq; ita fere etnum à vicinis & externis populis adpellantur)

nuncu-

nuncupati. Generali inquam nomine: neq; enim vocabulum aliud reperire est, quo huius regionis incolæ ante inuentû SILESIÆ nomen vocati, q; quidem recentius esse, & vix à quingentis annis aut paullo amplius vsurpari cœptum neminē in historiarum lectione vel leuiter versatum potest fugere. **Dit-**
mari sane Episc. Mersburgensis, qui **Ottonis III.** Imp. obijt 961 fuit & cognatus, ætate nondum celebrabatur, sed sub Poloniæ vt imperio, ita nomine adhuc delitescerebat. Meminit ille quidem vetustissimæ ciuitatis *Glogna*, itemq; *Crosna*: ipsius Silesiæ liquido & diserte non meminit. Nisi forte eo in loco Silesiam intelligere existimandus, cum lib. 7. Chron. scribit, urbem quandam ab Imperatore obsessam, *Nemetzi dictam, eamq; sitam in pago Silensi.* Quid enim, si Nemetzi sit Nimitium? pagus vero Silensis Silesia: siquidem pagum non quomodo hodie pro vico siue villa maris portisq; carente, sed veteri Germanicæ linguæ consuetudine, quam & **Cæsar** in Commentariis & annales sequuntur, pro regione, ditione, territorio siue districtu accipiamus. Sed quàm anceps & incerta sit hæriolatio ista nec ignoro, nec diffiteor. Quæ Silesiæ nominis originatio, varieg sunt opinioniones: & multos incertos certare hanc rem videmus: quam tamen scias an nescias in neutram partem multum interest. Neque enim hic versantur opes Silesiæ. Sunt qui ab *Elysiis* nos petant: dii deaq; quàm non vane solum, sed ridicule! frigido quippe soni argumento, quod nullo alio fulcitur tibicine. **Peuceus**, **Reineccius**, alii à *Slanis* deriuant: sicuti à traiectu horum **Vratislauriam**. Sed mihi crede, neque hic firmitas: opinio est, de qua illud magni vatis vsurpes:

Ὅστις ἄλλο ἀλίαν ἰθυίον ἴματι.

At illa **Martini Cromeri** rerum Polonicarum scriptoris merele accurati coniectura, quam & **Francisco Fabro**, viro ac poetæ optimo, Reipub. **Vratislauriensium** quondam à secretis in eo, quod **Sabothum** inscripsit pererudito & examissimè elegantî poemate placuisse video, annon veracior? Silesiæ (&

magis si *Slesiam* scribas, quo modo ferè in antiquis monumentis à confluxu multorum populorum nomen inditum: siue tunc, cum *Vladislai filii Henrici IV. Imper.* nepotes instante precibus atq; minis apud *Boleslaum*, cognomine *Crispum*, Ethnarcham *Poloniae* *Friderico Barbarossa Imper.* cum is ab Italica expeditione capto euerloq; *Mediolano* reuertisset, reuocati hanc *Poloniae* partem à reliquo corpore separatam in suam ditionem acceperunt: siue etiam aliquanto prius, nempe postea quàm *Sbigneus nothus Vladislai I.* filius eam oram inuasit: ita vt *Silesii* siue *Slezaci* quasi conueniè dicantur lingua *Polonica*. An non, inquam, hæc coniectura vero, certe verbo magis adfidet? Non facile pro certo dixerim: & perquirant alii, qui linguæ *Polonicae* non ignari. Ex hac enim sola nominis *Silesiæ*, vt & urbium vetustiorum, rationem petendam esse alte mihi sedet. quod qui negare audebunt, & mero meridie lucere per me quidem negent.

Silesia porro, quatenus quidem hic à nobis describitur, ex sententia eorum, qui ex cœlestium circulorum inclinatione ac siderum ortu terrarum interualla metiuntur, & in primis secundum delineationem virorum clarissimorum *Martini Heluwigii* & *Ioachimi Curzi* (qui patrios annales scribere primus aggressus, ob id vel solum, siuebi eum humanitus peccare contingat, vt nemo vnus mortalium est, qui sine vitiis vel viuat, vel scribat, non contumeliam, sed laudem vel saltem excusationem mereri debet) secundum longitudinem à gradu 32. ferme vsque ad 36. & aliquot serpulos amplius quàm per 40. miliaria Germanica protenditur. Latitudo autem *Silesiæ* 20. præter propter h. e. plus minusue miliarium est: & summa quidem poli eleuatio est graduum ferme 52: ima paullo minor, quàm 50. Ita quidem, vt figura eius non rotunda sit & circularis: sed tetragoni speciem, inæquilateri tamen, præ se ferat. Latus orientale est à fontibus *Vistulæ*, qui sunt ad radices *Carpathi* montis, non procul *Teschena* ad fontes vsq; alterius fluui-

fluuio **Brednici** haud procul **Bichonia**: & miliaria continet ferme 20. Occiduum latus statuitur à fontibus **Quisli** in montibus **Sudeticis**, ad confluentem vsque **Boberi** & **Viadri**, qui est ad opidum **Crosnam**: & limes est **Silesia** **Lusatiam** versus & **Marchiam** **Brandenburgensem**, itidem miliarium 20. & amplius. Austrinae plagæ obiectum latus est à fontibus **Vistulae** vsque ad **Quisli** fontes complectens miliaria instar 40. videlicet ab opido **Titchena** vsque ad fines **Lusatiae**. Pars septentrionalis à fontibus **Brednici** ad confluentem vsque, qui est **Crosnae**: pariter miliaria circiter 40. continens. Regio porro vniuersim tum montuosa est, tum campestris. Quae Septentrionem spectat & occidentem, planior est & ab montibus liberior: amoenos hic ibi habens colles, interque eos vales non minus iucundas quam frugiferas. Interior **Silesia** planities habet amplas, & campos fertiles: suis tamen nec ipsa montibus, iis que non inuestibus aut sterilibus, sed qui densis veruultisq; nemoribus ornati, destituta. Inter quos principis loci **Zabobus** sine **Zottensis** montis, **der Zottenberg** duobus à **Suudnicio** miliaribus situs, verticis altissimi & in summo non nihil lati, subiectaq; camporum æquora latissime despectantis, & vicissim longissime spectandi. Passus **MCCCC.** in circuitu complectitur, castellumque olim habuit impositum: cuius, quod latrunculis receptaculum præberet,

--- quibus ignaua veta, & allia, & alea pernox
 Semente hand facta, sine rastro & vomeris usu
 Aurea proueniens alieno messis in agro
 Veltigal censusq; suis, verumq; facultas
 Summa parandarum

A. C. CI^o **CCCCXXIX.** dituri soloq; æquati vestigia quædam etiamnum super sunt. Meridiano soli obiacent montes **Sydeti**, à solitudine meridionali sic dicti, quasi **Sudede**; pars amplissima illius vastissimaq; **Hercynia** sylva: qui ab **Hermunduris** progressi ab occasu in ortum ad **Carpathum** exeurrunt,

& ut ad plura loca propter magnitudinem pertingunt, sic aliis atq; aliis vocantur nominibus. Qua enim Boemiam respiciunt, & hanc à Silesia prokursu suo tanquam natiuo muro separant, *Boiemici*, illis ipsis autem *Boiemis Cerconeffi*, aliis *Riphei*, *Gigantari*, & quod toto fere anno niue siue niuū potius senio canescant, *niuiferi* montes audiunt: das *Böhmische / Riescu / oder Schueegebirge*. In quib. eminentissimus & cæteris omnib. sublimior, *Gigantæus mons*, proprie, *der Riesenberg* / auro, argento, ære, gemmis grauidus, sed in quem auaritia, quæ mortales etiam ad inferos agit, nescio an difficiliore euectione an aliis causis deterrita minus penetrauit: obuerfantis præterea môtani dæmonis terrore, & mirandis visis decantatus. Nostratib. *der Riesbenza* vulgo dicitur, qui varia forma & specie, modo monachi cuculligeri, modo senecionis metallicorum more vestiti, mox equi generosi, iterum galli, corui, vlulæ aut bufonis maximi se conspiciendū offert, mirisq; sæpe gestib. ea loca perlustratib. illudit: vix vnq̄ tamen noxâ aut damnū intulisse cuiq̄ comperitus, nisi cachinno prius aut maledictō fuerit prouocatus. Tūc .n. cælo quis sereno & aura silenti temporis momento ingētia & horribilia tonitrua ac fulgura cum imbribus largissimis suborta fuisse, non pauci sunt experti. Sed & futuræ tempestatis mons ille vulgo habetur prænuncius, *der Schlesier wetterzeiger*: quod idem *Zabotho* monti ab aliis tribuitur.

*Vicina hinc gentes oracula certa futuræ
 Tempestatis habent. Solito si tristior ardens
 Obnubit fumis caput, & nigrantibus atras
 Pinibus induxit nebulas, ruere omne videbis
 In pluuias cælum, & subitis furere omnia nimbis:
 Diffugere agricolas, pecudesq; abducere pratis
 Pastorem, aut patula stabulare sub arboris umbra,
 Nec temere ambiguo subductas reddere cælo,
 Rarefcens nisi deponat vittamq; nigrasq;
 Placatus nubes, fumosq; irasq; remittat.*

whæ iterum de suis nihil largiatur doctiss. *Faber*. Is vero subditorum tractus, qui incipit à finib. montium *Glocensium* & desinit in ducatu *Teschinensi* ad *Carpathi* iuga, *Moravos*q; à *Silesiis* dirimit. *Nissensum* & *Moravorum* montiam nominib. gaudet, *das Neissische / Rührische gebirge* / Item *das Gesenke*. Ab orientali autem plaga *Carpathi* iuga *Silesiam* tangunt, eamq; ab *Hungaria* & *Polonia* determinant, argenti & plumbi nigri egregie fecunda: die *Unyenschén Gebirge* / vulgo *Jabelunka*.

Et ex hac quidem delineatione, qui collimitanei sint *Silesia* populi cuius facile adparet. Ad Septentrionem enim & Orientem conregionales illi sunt *Polonia* & *Hungaria*: qua meridies est, occurrunt *Moravi*: qua Occidentis, *Lusatia* sive & *Marchia Brandenburgensiu* offerunt.

Dividitur *Silesia* vulgari & antiquissima partitione in *superiorem* & *inferiorem*, siue in primâ & secundâ: hanc quidē, quæ *Polonia* maiori & *Marchia* vicina est: illam vero, quæ ad meridiam *Sudetos* montes & *Carpathum* attingit. Hodie politica partitione in *Principatus* vel *Ducatus* (sic enim vulgo vocant) distribuitur sedecim: ex quibus singuli sua nomina acceperunt ab vrbe primaria, & ipsi deinde aliis veluti minorum gentium territorii siue distinctibus & diocesisibus (*Weichbild* der) fere distincti sunt: *Frateslauensis* nimiram, *Suidauensis*, *lanorientis*, *Glogouensis*, *Sagensis*, *Oppanensis*, *Oppulensis*, *Ratiboriensis*, *Teschinensis*, *Nissensum*, *Lignicentis*, *Bregensiu*, *Monsterbergenis*, *Olsenensis*, *Carnouicentis* siue *Lagerndorffensis*, *Crosnensis*. Et ex his quidem *Bregensis*, *Lignicentis*, *Olimicentis*, *Teschinensis* suos hodieque habent duces *Nissensem* a patre sibi datum *Iaroslauus* *Episcopus* odio fratris consanguinei *Henrici* *Barbati* *Vratislauenis* *Episcopi* sempiterno iure adiunxit & addixit, quem *Precislaus* postea *Pogarellius* *præsul* *Cracouienis* territorio, alii aliis audientem reddiderunt. *Crosnensis* & *Lagerndorffensis* *Marchiones* *Brandenburgenses* agnoscunt dominos. Reliqui ducatus defecti ducibus & dominis suis partim

iure feudi, partim aliis modis in potestatem Regum Boemiarum peruenierunt. Sunt autem præter ducatus istos etiam *liberi Baronatus* quatuor, *Freie Herrschafften* *Wartenbergensis*, *Milicensis*, *Fleßensis*, *Trachenbergensis*: qui singuli suos habent dynastas, nullius præterquam Regis Boemiarum maiestatem agnoscetes.

Ex his membris hac tempestate Silesia constat: cuius tamen termini multo spaciosius olim diffusi. Nam & *Osunenensis* & *Zatoriensis* ducatus, itemque *Senariense* territorium in Silesia quondam censebantur: quorum illi sub *Casimiro Saggellonis* filio ad corpus & compagem Poloniae redierunt: hoc a *Wenceslao Teschingsium Duce* sex millibus marcarum venditum est *Sbigneo* Cardinali & Episcopo Cracouensi. Fuit & *Franstadiensis* siue *Fuchonense* territorium ducatus *Glogouensis* membrum: quod *Casimirus Polonus Vladislai Lodici* filius in Silesiam contra pacta A. C. MDCCCXLIIII irruens interceptit, & a Silesia auulsit. *Glocum* quoque cum adiacente territorio, quod totum in Silesiam ultra montes Boemiarum, cui hodie acribitur, prominet, quondam inter Silesiacam opida fuisse numeratum, non dubia habentur indicia: & id ipsum testatur *Dubrauius* lib. 8. historiarum Boemiarum. *Oppauensis ducatus* Morauicæ aliquando ditionis fuit: in quo illustres sunt atque opulentæ Baronum & Nobilium familiae, aristocraticæ necessitudinis, & legum præterea ac iuris æqualitatis vinculis etiamnum cum Morauis coniunctæ. Vnde factum est, ut conati fuerint patrum nostrorum memoria, & hodieque conari non desinant, discessionem facere à Silesiæ ordinibus ad Morauos. Sed iudicatum est tunc à *D. Maximiliano Imperatore*, ditionem *Oppauensem* ad Silesiam pertinere, neque ab ea auelli iure posse, cum à trecentis annis in Silesiæ conciliis & Senatu sederint. Itaque tuendos in possessione tam vetusti iuris Silesios, donec diuersum ab Oppauensibus demonstretur.

CAPVT SECVNDVM.

Silesia fertur, quâ fructuum terra nascentium, quâ mineralium: animalia item fera & domestica: res pecuaria: volatilia.

REgio hæc vt septentrionalior est, ita sterilis, inculta, & siluis horrida pleraque fuit superioribus seculis, ætatis opinor iniuria, & incolarum arma magis quam atrata tractantium incuria. Postea autem cum habitatoribus cultior facta esset, pacisque benignior aura adspirasset, silua illæ condensæ paulatim rarefcere ceperunt, terraque humano cultu & improba industria, præterquam quâ aut montibus attollitur, aut asperatur saltibus, sic emendari: vt paucarum rerum ad vsum vitæ pertinentium ac necessariorum indiga, multis ad ornatum & voluptatem Dei pietate indulgentissima abundet. Frumenta quidem, *triticum, adorem, hordeum, avenam, milium, sagittariam, & leguminum omniumque genera* tanta hodie copia, quanta cû sibi satis, tum in exteros haud raro populos transmittitur, effundit: nisi forte vis aliqua maior, puta tempestatis, grandinis, ventorum, immoderatarum niuum aut pluiiarum incesserit, aliaue calamitas contigerit, quæ segetem vel adhuc humo cõditam, vel herbescentem, vel iam flauam, vel denique horreo compositam corrumpat. Soli tamen bonitas non vbiq; eadem: sicuti ne Palæstina quidem, quam DEVS terram melle & lacte fluentem nominat, omnibus in locis pari fertilitate fuit. Commendantur præ aliis soli læticia *agri Vratislauenfes, Strelenses, & Leobschucenses*: in quibus frumenta cum sexto, septimo, octauo, decimo etiam respondere compertum est. Addit *Cureus Glogouienfes*, qui si suburbicarios & *Oderæ* vicinos intelligit, nemo erit opinor, qui ipsi aduersabitur. Nectamen

desunt etiam viridantia & florifera *prata*, *pascuaque* animantibus omne genus enutriendis vberissima: neque non *siluis ac nemoribus* in planis iuxta ac montanis locis sua gratia. Nec enim penitus excinduntur atque exstirpantur, cum propter venationem, quam inter laudatissimas Principum oblectationes præcipuam censeretur oportere **Xenophonteus**. **Cyrus** inuuit, tum propter ædificiorum materiam, & lignationis vsu ac necessitate, tum deniq; propter asperi vel arenosi soli hic ibi sterilitatem. In his autem siluis, & passim vbiq; locorum, arbores varii generis

----- nullis hominum cogentibus ipsa

Sponte sua veniunt,-----

Multa etiam manu facta procedunt: inprimis vero *abietes, aceres, alni, pini, picea, quercus, ilices, fagi, fraxini, platani, populi, iuniperi, buxi, orni, betule, tilie, ulmi, taxii minime venenata, larices, salices*, denique & alia, quarum enumeratio nunc longa est. Ex quibus quidem arboribus pleraque ædificiis domorum, nauigiis, aluearibus apum, & omnis generis instrumentis ac vasibus vtile lignum aptamq; materiam suppeditant: quædam etiam porcis ferisque & alitibus vberem pastum largiuntur: omnes autem focorum, fornacum, turnorumq; ignibus alimenta subministrant. *Pomaria* apud Silesios frequentia & fructuosa, tam in hortis suburbanis, quam in prædiis rusticis; in quibus dici non potest, quanta *malorum, pirorum, prunorum, persicorum, nucum*, & quæ pomorum omnium prima, ita vt Euangelia eis debeantur Pomonæ ad hæmisphærium nostrum reuertentis, *ceraforum* bonitas ac varietas: quanta item omne genus oleorum, radicum & herbarum esulentarum, florum ac plantarum odoratarum copia. Nec absunt quæsitæ deliciis horti, & topiatio opere lumina pascentes: sicut nec *castaneas, cotoneas, amygdala, pepones, melopepones, cynaras*, aliaque talia solum Silesiæ negat, si quis in illorum cultura cum scientia diligentiam sociauerit. *Lino*, quod in agro Silesiorum nascitur laudatissimū, adco

adco felix est hæc provincia, ut vix locum reperias, siue magnatum arces conserendas, siue opida perlustres, siue agricolarum villas subeas, siue denique rusticorum casas intres, in quibus linificia tractari non animaduertas: quæ ob id non modo nostram gentem, sed externos etiam homines diuitiis atque opibus complent.

Nec vero minorem commoditatem & quæstum percipit Silesia ex *rubia sativa*, cuius præcipuus ad tincturas usus: quippe qua imbutæ lanæ & melius atque penitus colores quosdam combibunt, & firmitus durabilibusque retinent. Eius colorem Garanziam vulgus infectorum in Provincia & Belgio vocat: qui tanto in pretio est, ut & regium colorem Galli nominent, & celebratus sit à Principe Poetarum sub Hiberæ ferruginis commendatione inter colores militares, ut à summo viro *Joh. Casp. Scaligero* proditum est exercit. 172. sect. 2. Hæc radix auro inter nostrorum memoria magnis & quæstuosis inter Belgas & Silesios commerciis occasionem præbuit, cum ante illum *Cocci Baphuci* cultura in his regionibus esset frequens, ut ex antiquis mercatorum rationibus adparet. Imminuto autem postea cocci baphuci propter copiosissimam eius ex Hispania in Belgium transportationem pretio omnis culture diligentia ad rubiam translata fuit: quæ ut multorum vectigalia mirifice auxit, ita afflictio deinde civilibus bellis Belgio iacere aliquamdiu visa fuit.

Acorus item, quem falso calamum aromaticum officinæ vocant, non multis ab hinc annis tam diligenter colitur: ut ad externos etiam deuehatur, magnumque inde cultoribus cedat luctum.

Baccho inimicam prorsus esse Silesiam, nimium inconsulto credidit, & temere adfirmavit *Joh. Dubranus*, rerum Boiemicarum scriptor alioqui præstantissimus. Tametsi enim ob cæli intemperiem & auram frigidiusculam minus frequenter vinum colitur: non tamen nullibi videas in collibus apricis ad ortum Solis patentibus cum antiquo scriptore,

Vites lesificas pampinis pubescere,

Ramos baccarum libertate incurvescere.

In inferiore sane Silesia vinum satis feliciter prouenit: ac bonitate reliquis præferuntur, quæ ad *Crosnam, Gubenam, Grunbergam* colliguntur, præsertim rubra. Quis primus auctor fuerit vitium ibi propagandarum, quoue tempore primum hæc quoque loca Baccho placuerit lustrare, non puto certo sciri. *Crosnensis* quidem vini in Marchiam exportari soliti, meminit auctor magni *Chronici Noribergensis*, quod editum est A. S. c l o c c c c x c i i i.

Summa hæc telluris bona & in aperto sunt sed & operata eius viscera recludere & scrutari lubet, in quibus metallorum omnis generis venas benignissima & ingeniosissima parens natura abdedit ac disperfit. *Cornelius Tacitus*, magnus auctor, qui de Germania, quæ potuit homo Romanus, id temporis diligentissime scripsit, *Argentum*, inquit, & *aurum propitii an irati dii negauerint, dubito*. Ex quibus verbis intelligere est, nullas eorundem metallorum fodinas olim in Germania extitisse. Adiecit tamen scriptor prudens, quod in re incerta & dubia omnino debuit: *Nec tamen affirmauerim nullam Germania venam argentum aurumve gignere: quis enim scrutatus?* Hodie sane scrutantur plurimi, & reuera inueniunt, cum reliquam Germaniam, tum montes in primis Sudetos omnis generis metallorum fertilissimos. Qui quidem cum & Silesiam nostram ex parte contingant: in illa quoque permulta esse metalla, eaq; magnum vtilitatis fructum incolis præbitura, si qua æquum est cura curarentur, dubitari non oportet. Et *auri* quidem diuite vena olim claruerunt *Goldberga, Leoberga, Strigouia: hodie Zuckmantela, Reichensteinum, & vallis montis Gigantæi, der Risengrund oder Goldgrund*: tum etiam *Langenonia, Grunau & Smotzseiffen* districtus *Hirsbergensis* pagi. Quod quidem Silesiæ aurum probe excoctum non inferius esse Hungarico metallicæ rei intelligentia præstantes testantur.

rut. Quin aurum quoque ipsam tale statim, quale nativæ
venæ ferunt, alicubi eruitur: tenetq; fama è fodinis ad **Zuck-**
mantelam auri puri puri trusta multarum librarum sapius fu-
isse Episcopis **Vratislaviensibus** allata. Cuius rei fidem si
quis requirat, testem audiat omni exceptione maiorem, i-
psummet Episcopum **Ioannem Turzonem**, ad magnum illum,
Des. Erasmus Roterodamum, sic scribentem: *Adiunxi præterea auri*
puri nativæ, quatuor particulas siue ramenta, è subterraneis specubus ad-
rog, ex ipsis terra visceribus in ditione mea diæceseos, qualia vides nuper
eruta: nempe ut auri vivax vis te immortalitate dignissimum declaret.
Sed & **Andrea** Præfule sedis **Vratislaviensis** gubernacula te-
nente binæ solidi auri massæ repertæ fuerunt, ex que tam pon-
derosæ, ut ad **Rudolphum II. Imp.** Augustum deferri merue-
rint: de quibus hic adtexere iuvat epigrammation **Sal. France-**
li per illa tempora editum.

Esse quid, Andrea, dicam hoc, clarissime præsul,

Viscera tanta tuo nunc adoperta solo.

Exonerant auri in solito qua pondere massas,

Cæsara digna sacro muneratæq; simul.

Omen inest, Princeps O fortunate, secundum:

Astra illic faucant, hic tibi rastra favent.

Quid? quod & fluvii quidam riuulique Silesiæ arenas
cum auri ramenti impetu aquarum à venis abrais (*ἀραια*
Græci vocant) permittas alicubi prouoluunt, ut **Cattus**, **Bober-**
rus, **Zacus**, **Isara Goldbach prope Gryphibergam**, **S. Georgenbach ad**
Hirsbergam, prætereaque torrentes nonnulli in **Lignicensi**,
Jauraviensi, **Suvidnicensi** & **Nissensi** ducatibus: vbi hodieq;
ramenta auri puri & optimi, utpote cursu ipso triti atque per-
politi ab aurilegulis lauantur. In cuius sane rei fidem Illustris-
simus Princeps **Georgius Dux Bregensis** subinde solitus ge-
stare catenam ex auro fluuiali Silesiæ conflatam.

Argentariis celebrantur Silberberga, Bithonia, Tarno-
uitium, Reichensteinum, Gotsbergum, Ditmansdorffii haud

procul Suuidnicio, Smottleiffen, Zifch dorffum, Gabela pagus ad Landeshuttum, Ifara pratum, mons Gigantæus, & alia loca. *Aeris* venas olim Goldberga, hodie Cupferberga, Altstadium ducatus Niffensis, Zuckmantela, Gotsbergum, Gieren & Querbach ad Quiffi flumi fontes ostentant. *Plumbi candidi*, quod *antimonium* Græci vocant, vnde Cassiterides insula, adparent venæ in subditorum tractu ad eosdem Quiffi fontes veluti in Gieren, Querbach, Vtrichsdorff. *Plumbi nigri* Tarnouirium ferox, vbi ex terra flaua liquatur. *Ferrum* pluribus locis siluestribus ingenti copia non sine vberissimo possessorum fructu & foditur: & ad id excoquendum atq; elaborandum magna vis lignorum quotannis absumitur. Sed quod in Silesia conflatur ferrum, non eiusdem vbique bonitatis. Palma datur Schmeidebergenfi, ex quo varia subtiliaq; sunt opera. Quod ad Sagum opidum è pratis eruitur fossis ad altitudinem bipedaneam actis (nec enim propter abundantiam aquarum altius agi possunt) decennio renatum denuo fodi non aliter ac Iluz ferrum *Georgius Agricola* scribit de vet. & nou. metall. lib. 2. cap. 15. Sed & *Georgius Fabricius* obseruationum metallicarum cap. 8. auctor est, ferrum in Lusatia & Silesia effossum noua incrementa accipere, & terram arborumque truncos in illis incrementis materiam ferri acquirere, primum liquori cuidam denso similem, postea magis magisque indurescentem.

Stibium, (quod Antimonium officinæ vocant, cuius ad nigrore tingenda venustandaq; mulierum cilis peculiaris vltus, vnde *Poeta Ion* *Antimonium* nominat, & D. *Hieronymus* orbes stibio fuliginatos) Altstadii excoquitur. *Chalcanthum* siue *vitriolum*, à peripicuitate vitrea vulgo sic dictum, (*Supferwasser* hoc est, aeris aquam Germani adpellant) in Gigantum valle, Schreiberau, Zuckmantela, Cupferberga in viridem lapideamque duritiem ex pyrite atramentoso decoquitur: *Wolania* etiam caruleum ex melancteria: Tarnouiri item ex scorpiis plum-

plumbi: vt & lithargyrium. Ne quid hic de *lazurio*, *chrysollosa*, *auripigmento* siue *arsenico*, *minio*, *alumine*, *sulphure*, & similibus dicam fossilibus.

Latumie, in quibus lapides caduntur ædificiis incolarum cum publicis tum priuatis struendis ornandisque idonei, fatis frequentes. Sed & *marmor* quibusdam in locis eruitur: vt ad *Zabothum* montem marmor subcinereum maculis nigricantibus & albidis ex luteo virescentibus variatum: marmor nigrum extra *Laubam* ad *Quissum* fl. itemque in *pago Wise* ad *Gryphimontium*. *Saxa calcaria*, ex quibus igne concoctis contusisque calx conficitur, muris consolidandis maximam vim habens, passim & fodiuntur: tum etiam *gypsus*, materia calci similis. *Lapidum lithanthracum* (quos vocabulo ex lapide & carbone composito nominant Germani, quorum sermo non minus ac Græcus ad duplicanda verba facilis) magna ad *Gotsbergum* & *Schetzlarium* prope *Boberi* fontes & alibi copia: quibus quidem fabri ferrarii loco carbonum vtuntur, & ardentibus paullatim aquas, vt cæteris carbonibus, instillant, ne ignis eos cito consumat. Sed quoniam sua pinguedine ferrum inficiunt, ad subtiliora opera minus valent. Ad *Freibergum* opidulum ex fragmentis carbonum fossilium alias proiectis & inutilibus nouo inuento calx hodie vritur.

Cotes ad ferramenta exactenda in *latumiis* *Leobergæ*, *Goldbergæ*, & *Naumburgi* ad *Quissum* exciduntur. Nec *vitriariæ* desunt fornaces & officinæ, in quibus assiduis artificum operis omnis generis vasa in varias species figurantur: sed vitrum Silesiacum siue sit ex natura, siue ex coctione minus purum & translucidum.

Ad *Strigam* ducatus *Suuidnicensis* opidum in fodinis montis acuti siue *D. Georgii* terra subrubra, per *Ioannem Montanum* Medicum primum reperta duras inter rupes erui-

eruitur, summaque diligentia in orbicularem formam, probatæ notæ sigillo impresso (vnde *sigillatam* vocant) præparatur, eiusdem coloris virtutisq; , cuius quæ Lemnia Medicis dicitur, raroq; in officinis habetur legitima. Sed tanti sunt clarissimi Medici & Poetæ cultissimi *Ioannis Posthii* in terræ huius laudem epigrammata, quæ hoc loco adscribantur.

I.

*Quando hominum generi vita nil dulcius vsquam est,
Hanc quod custodit, languidulam aut reparat,
Quanti erit? hæc medicina tuo, Montane, reperta est
Ingenio in terra visceribus penitis.
Aurea nimirum terra illa, Axungia solis
Dicta tibi, ipso auro carior & melior.
Namq; fugare venena, atrasq; euincere pestes,
Innumerisq; potest esse medela malis.
Quod nequeat fuluum præstare dolentibus aurum,
Quod nequeant rubri lucida dona maris.
Exclamare libet: Nostri O nona gloria seculi
Montane, O medica nobilis artis honos.
Per te natura thesauri, arcanag, tanta,
Hactenus in tenebris quæ latuere, patent.
Per te nostra avidis iam non Germania Turcis
Inuidet, ac vastæ gentibus Armenia.
Terram habeat iactetq; suam Vulcania Lemnos:
Montano melior terra reperta meo est.*

II.

*Quoscumque Antidotus sanat Mithridatica morbos,
Cunctaque laudata pharmaca Theriaca,
Eosdem etiam pluresque adeo (si noueris vsusum)
Curat mirandis hæc noua terra modis.
Gratia debetur Montano quantæ sagaci
Thesaurum hunc nobis qui eruit ingenio.*

Hunc imitære cohorti medica studiosa cathedræ:

Quærenti tellus sideraque ipsa fauent.

In Ducatu Lignicensi sigillatæ etiam candida generatur, & ipsa non exigui in medicina usus.

Plerisque locis ad Gubenam, Sommerfeldam, prope villam Maffel in Trebnicensi districtu in monticulo, quem den Toppelberg vocant, ollas escodi aiunt, & aliarum figurarum vasa fictilia prope madida molliaq; in aerem autem prolata indurescentia. Coniectantur autem homines eruditi olim sepulturas illic gentilium fuisse: qui cum vris carereat, ollas interim cum cinere, igne, fauilla & reliquis instrumentis ex rogo relictis in signum pietatis tumulo condiderunt, mediæque inhumatunt arena. Vnde longinquitate temporis factum, vt madente terra assiduo humore ollæ liquefiant, & si parum caute eximas, non nisi lutum atque argillam retineas: si cautius & diligentius rem agas, æris siccitate indurescant, & naturam pristinam, quæ à figulo formata retineant. Habet & hæc nostra regio lapillos preciosos sine gemmas, quæ cum a libi tum ad ripas interque arenas torrentium & riuiorum è montibus præcipitantium passim reperiuntur, & pulcherrimæ quidem in Ilaz prato, minori maxime ad Boiemiam tam spectante lauantur. Vnde poeta noster:

----- *Plus Isara laspide multo:*

Isara, qui nostris quanquam sit montibus ortus,

Gemmis erant tamen ante vehens pradatur arenas

Boicemum limphis dicitur furacibus Albim.

Neque tamen laspis tantum Silesiæ nostræ: sed & qui maximum Plinii testimonio inter gemmas precium habet, Adamas: & quidem talis, qui expolitus, si Schuuenckfeldio fides, colore & nitore Indicis adeo respondet, vt vix nisi duritie discernere queas: Achates præterea multarum specierum: tum ætites, smetbyllus, carbunculus, carmolus, crystallus, gemmahus, hyacinthus, magnes, onychites, rubinus, sapphirus, sardonix, topazius, turchesia:

cheffa: de quibus, vt & superius enumeratis aliisq; Silesiæ minerallibus, quem modo laudavi, V. Cl. *Gaspar Schwenckfeldius* proprio huic rei libro: cuius accurata diligentia doctrinaque aliorum, industria parum, reliqui fecit. Sed & *Quissi* arenosa littora *conchulas* alunt, è quibus *Margarita*, siue vt eum Poeta loquar, baccæ conchæ eruantur: quæ extra conchas etiam elegantissimæ ac pulcerrimæ in arena sæpe leguntur.

Saltosirium seu natium Silesia non habet, nec flumina ac fontes gignendo sale fecundos. Vtitur igitur aduentitio, ex vicina Polonia & Saxonia importato. Sed & cura Imperatorum excrementum quoddam, maris ad littora & scopulos appulsum (spuma arida maris *Plinio*, Græcis *ἀπὸ τῆς ἕρας*, in Constitutionibus Regni Poloniæ sal grandinosus, vulgo autem *Bon* vocatur) ex Hispaniæ, Galliæ, Angliæ oris adfertur, & ad *Oderæ* fluentia in ducatu *Glogouienti*, vbi magna lignorum copia, loco qui à sale vernacula lingua *Nonsala* nuncupatur, magno cum furore & fructu in sal humano vsui aptius salubriusq; conuertitur.

Halonieri plena multis in locis terra est: eius vero vsus ad compositionem puineris, qui accensus missiles globos tormentorum siue bombardarum, quas vocant, extorquet.

Feris omnis generis ad vsus & delicias hominum referatissima est Silesia: quibus ob id vinaria etiam dominicis habitationibus vicina passim posita videmus: cum vt conspectu suo clausa venatio possidentium oblectet oculos, tum vt exigente vsu epularum velut è cella promantur. Ex his quædam in cibum idoneæ, vt *cerui*, *apri*, *capreoli*, *lepores*, *cuniculi* quoque alicubi: quædam cibo fere inutiles conficiendis exornandisque vestibus pelles, pilosque subministrant, vt *lupi*, *vulpes*, *ursi*, *muscula*, *hermellini*, *ictides*, *martes* siue *mardures*,

taxiſciuri, *lutra* item; & *Castores* ſiue fibri ^{dupli}, hoc eſt, duplicis viſe animalia. Figura illorum plane quadrupedum eſt, cauda vero piſcium in modum tota ſquamoſa, pedes poſteriores anferum inſtar, vt facilius natate poſſint. Altera ſui parte extra aquas, altera in aquis ferè verſantur. Itaque circa ripas cubicula variis contignationibus aptiſſime contabulara & diſtincta conſtruunt, ac pro aquæ vel incremento vel decremento domicilium mutant: ita vt cauda natante reliquum corpus in ſicco maneat. Captura horum animalium in prædiorum traditionibus olim nominatim concedi ſolebat: quæ quidem frequens eſt ad ripas *Viadri*, *Barthæ*, *Bobri*, qui & inde nomen tulit. *Bobri* enim *Slavis* idem, quod *Latinis* *Fiber*, *Germanis* *Biber*.

Quadrupedum domesticorum, tum quæ in conſortium operum vocantur, tum quæ cibi, voluptatis ac reditus & cuſtodix cauſa parantur, non infelix prouentus eſt: & ſi quis defectus, tam cumulate tamque liberali manu *Polonia* vicina ſuppeditat, vt vix vſpiciam maior ſit adfluentia.

Rei ſane pecuaria cum propter ſtercorationem agrorum (quæ niſi humum faſciſcentem ſubinde adiuues, & abſumtas vires hoc quaſi pabulo refoueas,

Hæc fruſtra alterius magnos ſpectabis acervos.)

tum propter lacticinia præcipuum ſtudium: quæ tam lata hic & copioſa, vt præter ea, quæ in quotidianum alimentum, quo vix alio bona tenuioris fortunæ hominum pars vitur, cedunt, in vicina loca plurimum quotannis magno cum incolarum commodo tranſmittatur: multæq; familiæ, etiam nobiles, inde ditelcant.

Omium in primis numeroſi vbique greges propter vtilitatis magnitudinem ex *lana*, *pellibus*, *carne*, *lacte*, *caſeolis*: qui non ſolum agreſtes ſaturant, ſed etiam elegantiorum mentis iucundis dapibus exornant: non dubitantibus quibuſcûmque

Parmensibus aut Hollandicis saporis suavitate hos nostros conferre: nisi luxuria per improbam lasciuiam, paratis ac facilibus fastiditis, exoticis inhiaret deliciis.

Volatilium quoque omni genere patria nostra abundat. Præter cohortales autem & villaticas, *anser*es, puta, *anates*, *columbas*, *paunos*, *gallinas domesticas* pariter & *Meleagrides*, quas nostri *Indicas* & *Calecutenses* adpellant, ad aucupia inuitant, mensamq; preciosis epulis opulentant *anates fera*, quarum plurima ob piscinarum, lacuum & fluuiorum frequentiam genera, *attagenes* siue *bonosa*, *perdices*, *scolopaces*, quas **Plinius** *rusticulas*, *Martialis* *rusticas* *perdices*, nostri *Sneppas* vocant, *gallina montana*, *urogalli*, *fulica*, *glareola* siue *gallinula palustris*, quarum plures item species, *anser*es *feri*, *otides* (*Trap-ganzæ* vulgo) *columba montana*, *palumbi*, *turtures*, *grues*, *phasiani*, *coturnices*, *sturni*, *merula*, & qui prima inter aues gloria, *turdi*. Atque vt de rapacibus illis alitibus, *aquilis*, *accipitribus*, *falconibus*, *miluis*, *ardeis*, *onocrotalis*, *bubonibus*, *noctuis*, & mille aliis nihil dicam: minorum quoque aunicularum ingens est copia, vt *lusciniarum*, *alaudarum*, *carduelium*, *ficedularum*, *rubecularum*, *rubicillarum*, *regulorum*, *parorum*, *galbularum*, *fringillarum*, *bombycillorum*, *luteolarum*, *coruirostrorum*, *embyriزارum*, &c. quæ partim in cibis palata nostra instruunt, partim aures suauissimis ac diuersissimis recreant cantibus.

Inter insectorum animalia Principatus *apibus*: quarum permagna est in Silesia copia, cum in villis & hortis, tum in filuis, nec solum in alueariis manu factis, sed in arborum etiã truncis, de floribus herbisq; dulcibus in varios hominum tam in cibis mundioribus, quam in remediis vsus mellificantium. vnde *apiarius* ingens sæpe quæstus exiguo labore venit. Illud hic obiter annoto, quod ante non multos annos in **Oppoliensi** Silesiæ ducatu nobili cuidam femina accidit. Apum nimirum examen, animalculorum alioqui mundiciei tam studiosorum in naturam eius incertum, quo casu sese immisit: cumq; miscellam punctationibus, vt credibile est, tantum non encicaret,

non nisi rege extracto, inde expelli potuit. Res quo magis mira, eo minus fidei habitura, nisi certissimis veritatis testimoniis niteretur, quam ob id consignare literis, atq; ad posteros transmittere minime dubitavi.

CAPVT TERTIVM.

*Fluuii Silesiæ: lacus: piscina: piscium genera:
thermæ.*

Fluuijs Silesia irrigatur quamplurimis: quorum pauci quidem satium patientes, pleriq; tamen lectissimorum piscium copia & varietate celebres, tum molas & machinas frumentis frangendis, lignis secandis, chartis conficiendis, subigendis eluendisque pannis versant innumeras. Inter eos autem primo loco iure merito censetur **Odera siue Viadrus** (die Oder) tum quod magnitudine sua præ reliquis conspicuus, tum quod inter Germaniam ac Poloniam limes olim habitus. Vnde **Guntherus** lib. 6. Ligurin.

----- *Pervenit ad usque,*

Odera Germanos quæ separat atque Polonos.

Et **Philippus Melanchthon** in Epigram.

Rhenus ab occasu, **Viadri** sed flumen ab ortu,

Clauserunt fines, Teutona terra, tuos.

Aeriæq; **Alpes** immotum limes ad Austrum,

Balthicus ad Boream terminat Oceanus.

Qui **Sueuum** cum **Viadro** eundem faciunt, nihil aliud consequuntur, quam vt ludibrium debeant: cum Suevus is sit fluuius, qui hodie die **Syre** dicitur, oriturq; in montibus Sudetis duobus supra **Budissinam** miliaribus, & **Lusatiam** Marchiæq; partem emensus cursu à Septentrione in Occasum reflexo **Havelo** ad opidum **Marchiæ Spordam** aquas suas communi-

cat. quod argumentis demonstrare facile est & in procliui. Sed longe maiori errore *Althamerus* & Cosmographorum nostri temporis Princeps *Ortelius* *Guttalum* cum *Odera* confundunt. *Guttalus* siquidem is fluvius, qui *Cunigsbergam* præterlabens *Venedico* sinui infunditur, & postrema nominis parte nihil dum faucis, sed plane integra hodieque *Al* dicitur. Oritur autem hic *Silesiacarum* aquarum regnator non procul a vico cognomine, *Oder*, in confinio *Moraviae* & *Silesiae*, & per hanc, perque *Marehiam* iade ac *Pomeraniam* vltiorem permeans infra *Stetinum*, auctior aquis factus, nomine vbiq; suo, in *Venedicum Sinum* irrumpit. Currens *Ostram*, *Elsam*, *Oppam*, *Nissam* vtrumque, *Olam*, *Stobram*, *Weidam*, *Bartham*, *Boberum*, aliaque minora flumina in se recipit atq; exhaurit: & *Oderbergam*, *Ratiboriam*, *Costam*, *Oppoliam*, *Bregam*, *Vratislaviam*, *Leubuthum*, *Scinauiam*, *Kobenam*, *Glogoniam*, *Beurhenam*, *Crosnam*, *Francofurtum*, *Grippenhagen* & *Stetinum* vrbes opidaque non ignobilia præterfluit: agris vicinis non inutilis, & piscosus assatum: sed vbi vel largiori imbri, vel solutis nivibus intumuit, late per adiacentes campos

*Sternit agros, sternit satia leta boniq; labores,
Præcipitesq; vrabis silvas.-----*

Post *Viadrum* præcipui sunt, qui sequuntur.

Boberus, *Bober* *Slavis* castorem sonans, vt notat *Dicmarus* in sua historia, quod ad eius ripas frequenter capiatur: nascitur iuxta *Scherzlariam*, quæ est sub ditione *Hermannii Zettericii* Assessoris in *Suidnicensi* & *Iauriensi* ducatibus, supra cognominem sui vicum *Bober*: & *Landishurtum*, *Cupferbergam*, *Hirsbergam*, *Lebnum*, *Leobergam*, *Boleslaviam*, *Sprattam*, *Saganum*, *Naumburgum* opida delapsus, ad *Crosnam* fluviorum conuenarum auxilio ductus *Viadro* immergitur.

Zacus, *des Zact* *Slavis* *Zakato* id est, riuulorum constillatio,

latio, ex Sudetis montibus originem trahens, multis stipatus riuulis thermis Hirsbergensibus visis ad Hirsbergam ipsam Bobero se immisceet. Fluuius piscosus, & trutis præcipue optimis fœcundus.

Quissus, *der Quiss* / limes Silesiæ Lusatiam versus in montanis supra Gieren pagum venis plumbi candidi celebrem erumpens Fridebergam, Gryphimontinum, Laubanum, Naumburgum opida attingit, & prope Saganum Bobero inferitur.

Cattus, *die Rabbach* / initium sumit ad pagum Ketschdorff, & Schœnauia, Goldberga, Lignicio, Parchuicio lustratis inde Viadro aquas committit suas. Clarus iam olim ob auriferas arenas, quo nomine *zeuopias* haud immerito adpellari queat: sed qui & ipse subinde vel hibernis niuibus vel tempestatibus auctus ad infaniam vsq; excrefcit, extraq; ripas

*Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit,-----*

Anno quidem c l o l c i i x . 4 . Non. Iunii prodigiosa inundatione ita excreuit, vt hortis & agris fœdum in modum deaustatis, hydromylis, horreis, calis aliisq; ædificiis quam plurimis quassatis non modo innumera iumentorum ac pecudum multitudo perierit, sed & hominum ingens numerus tristissima morte vitam finierit. Goldbergensium fane duo & quadraginta desideratos fuisse, usq; si annumerentur, qui in vicinia perierunt, summam confici centum viginti sex, *Danielis Vechneri* testatur oratio de insolita illa & inaudita Catti e-luuiione in gymnasio Aurimontano habita.

Nissa, *die Neiß* / è Lusatia promanans Pribusium, Soraniam, Muscam, Sommerfeldam, Gubenam attingit, inde Viadrum ingreditur.

Est & alius eiusdem nominis fluuius, qui è Comitatu Glocensi erumpens Wartham, Reichensteinam, Nissam, Le-vvinum

vinum alluit, & prope Schurgastum Viadro commisce-
tur.

Bartha, die Bartsch / Barusius auctor, magni Chronici
Noribergensis, fluminis amoenus, limpidissimis aquis ripas her-
bidas lambens, & lucios pisces magna copia fundens Tra-
chenbergam, Hernstadium præterfluit, & sub Glogouiam
prope pagum Schmusen in Viadrum fertur.

VVeida, die Weyde / fortasse à salicibus, quæ ad eius ri-
pas fecundius nascuntur, Cromero Vidaua, fluius bonis &
ipse piscibus nobilitatus, VVartenbergam, Namslauiam,
Bernstadium, campos Caninos præterfluit, & duobus fere à
Vratislauia miliaribus in Viadrum deuoluitur.

Oppa, oritur in montibus Morauis, auffin Gesend / &
Carnouiam atque Oppauiam, vbi ei miscetur Marus, sine Mo-
ra, fluens prope Hilschinum opidum Oderam subintrat.

Ola, sine Olaua, die Olaw / ad Monsterbergam oritur, &
Henrichouiam, Strelam, VVanfenam, Olauiam præterit: V-
ratislauiam intermeat: inde Viadro sociales vndas defert.

Alia minorum gentium flumina Oupam, Isaram, Prud-
nicam, Bielam, Ostram, Steinam, Stobram, Brincium, Blotni-
sum, Malpondam, Laam, &c. ne breuitatis propositæ fines mi-
grem prætereo: non item Vistulam, die Wrischel / dominum
& decus omnium eorum annium, qui Boream versus per Sar-
matiam feruntur. Plinius alio nomine Vistulam, alii Istulam
vocant: eoque amne præter Solinum plerique alii Germaniã
finiunt: qui tamen si Poloniæ proprius, originem tamen suam
patriæ nostræ debet, ob id vel solum hoc loco nominandus.
Exoritur autem in ducatu Teschinensi è montibus Sarmati-
cis, & versus Boream primum Skotzouiam, indeque in ditio-
nem Plessensem, mox versus Orientem cursu directo Osuuen-
cinum, Zatoriam, Cracouiam, Cazimiriã, Sendomiriã, ad
suos, & Sami confluentes defertur: hinc rursus in Septemtrio-
nem flexus VVarlauiam, Ploscum, Vladislauiam, Toruniam,
Cul-

Culmam, Grudentum, Marięverdet, Meum, Mariaburgum, Derſauiam alluens, receptis amplius 14. magnis fluminibus apud Gedanum urbem Boruffiæ nobiliſſimam & emporium toto illo Septentrionali tractu celeberrimum in mare Sarmaticum ſiue Balthicum exoneratur.

¶ Lacus in Sileſia non pauci: ſique ambitu & amœnitate ſpectabiles, quorum piſcatu nihil aut iucundius aut fructuoſius. Inter eos non poſtremi loci **Cunicenſis, Slaucenſis, Culmenſis, Breuningenſis, Svibocenſis Naſtich** dictus, & alii, quorum nec numerum, nec adpellationes cum certâ fide referre poſſum. **Gigantæo monti lacus** adiacent bini: quorum maior occiduus, montibus à meridie altiffimis perpetuaque niueigentibus, ex parte autem ſeptentrionali ſcopulis minus altis circumdatur. Aqua ipſa nigricat dira & ferruginea facie, immenſæ profunditatis: nullos alit piſces, nec aliud quidquam viuens. Minor orientalis & depreſſior, in quem multæ aquæ ex montibus decurrentes ingrediuntur. Trutis abundat maximis, nigricantibus proſus, ſed optimi ſaporis ac probi ſucci.

Piſcinę in ſuper arte manuq; factæ, iis præſertim in locis, ubi propter exilitatem ſoli fructus terra percipi non poſſunt, permultæ & tam grandes, vt veterum piſcinæ ad iſtas comparatæ nugæ videantur & imagines muſcarum. Incredibile eſt, quantam pecuniæ vim ex illis poſſeſſores ſibi corrogent: quæ quidem cauſa eſt, cur nec viros nobiles, honoratos & copioſos operi piſcinario interuenire pudeat, neque minorem illi percipiant animo voluptatem, cum ſeras inſectando iaculis configunt, aut immiſſis canibus comprehendunt, quàm cum retia trahentes ſquamoſas pecudes & natantium omne genus in ripas captiuum educunt. Scribit ſane **Iohannes Dubrauius** in libello de piſcinis, incidiſſe ſe in Sileſia in quemdam huius regionis Principem, more piſcatorum orbibus ocreatum, cum caſu iter per aggerem piſcinæ faceret,

audiuisseq; habitum hunc piscatoris simulq; piscatum talibus propemodum verbis exultantem: *Si Principi venatio lepisculi non est inhonesta, nescio quamobrem piscatio Cyprinorum & luciorum videri debeat pudenda penitendaq;.*

Piscium porro, quos Silesiæ sunt aquæ, genera Ophiophagus aliquis (hoc enim nomine insigniti olim, qui piscibus delectarētur) quam ego melius tibi commemorauerit: & in his præcipue *lupos* siue *lucios*, *Carpiones* siue *Cyprinos* (qui quidem in piscinis longe frequentiores proueniunt, in quas paruuli seminariis exenti cum incrementi rum saginæ causa studiose includuntur) *percas*, *luciopercas*, *præssios* siue *bramas*, *carassios*, *cirtas* siue *certas*, *erythrophthalmos*, *alofios*, *chymallos*, *filuros*, *nasos*, *muscelas* siue *lacertos*, *capitones*, *albiculos*, *alburnos*, *squalos*, *spinachias*, & *virides*, *vulgi solatis*, *stincas*: tum *mensarum delicias trutas* siue *sturiones auratas* siue *salares*, *anguillas*, *mullos* siue *barbos*, *gobiones*, *fundulos*, & alios complures, quorum nomina in meam notitiam nondum perueniunt. *Muræna*, quas Poloni *fuluizas* & *fulares* vocant, in lacu **Swibocensi**, qui Marchiæ fines attingit, capiuntur. *Salmones* & *sturiones*, quos *Acipenser*es antiqui dixerunt, tantique fieri deliciae iusserunt, ut in mensam inferrent coronati cum cantu tibiarum, eum aqua limpida & arenosis vadis præcipue latentur, è mari Pomeranico in **Oderam** statis anni temporibus penetrant, & obstacula transilientes circa **Beuthenam**, **Glogouiam**, **Stinauiam**, & **Vratislauriam** insidiosis capis collocatis capiuntur. Neque hic omisero, quod mirum omnibus visum, in piscina quadam **Barouatus Trachenbergenis** ante annos haud ita multos repertum fuisse luciam albidæ coloris, longitudine cubiti vnius & semissis, pinnis, notis, maculisque per corpus rubentibus: qui quidem sæpe captus & iterum atque iterum in piscinas iniectus nunquam colorem mutauit. Sed nec prætereundū, irroboraſſe paulatim inueteraſſe q; opinione, libero olim piscatu amnes Silesiæ multo piscium exti-

tisse

esse feraciores, quam ex quo tempore promiscua illa piscandi facultas vulgo adempta. Qua de re solens suo more, id est, perquam eleganter **Fr. Faber in Sabothio:**

*Vestra nec illaudata velim sapidissima nantium
 Agmina, gratuito permissa prioribus annis
 Libera piscatur: nam quæ, infray, supray,
 Vel tenues riuos, aut flumina iusta, perennes
 Voluitis haud interdicto communibus hamis
 Gurgite, squamigerum vulgo genus omne dedisti
 Expositum prædæ: nec cuiquam copia fraude
 Captura vberior fuit usurpata, sed inter
 Libertas stetit illa suas non inuida leges:
 Atq; statas habuit metas tempusq; diesq;
 Nil minus hæc inopi concessa licentia plebi
 Fecit in exhausta crescentia semina fetus,
 Vulgaremq; auxit Domini benedictio prædam.
 Durius oclusos vetit osq; seuerius amnes
 Destituit velut execrata piacula piscis.*

*Astaci siue cammari magna vbique copia capiuntur: præcipue vero prægrandes & suaves educat **VVeida** fluminis.*

Fontes aquæ viæ & salientis in montibus, vallibus, opidis, pagis, priuatis ædificiis innumerabiles: nec desunt etiam calidarum aquarum salubres & vberimæ scaturigines: quæ cum non exiguum sint nature elementis munus, silentio prætereundas haud duco. Cum ergo multis in locis terra opertos ignes regat, quibus iuge pabulum alumen, sulphur, bitumen, & huiusmodi alia præbent, vnde **Pœra:**

*Sive bitumine rapiunt incendia vires,
 Luteæque exiguis ardescunt sulphura fumis:*

fit ut eorum ardore incalescens tellus feruidum, vaporem,

in superiora emittat loca: quo offensi vicini fontes efferuescunt inter venas suas, atque ita profluunt calidi: incorrupto interdum sapore, si remotior ab ignis pabulo fontium ortus. Quod si vero per ipsa loca sulphure aliaue materia plena fluant aquæ, non calorem modo illius contactu, sed & saporem atque odorem contrahunt. Huiusmodi fontes duo parui milliariis itinere ab opido Hirsberga in pago, qui Warmbrunn dicitur, (nos ad aquas Silesiacas veterum consuetudine vocare possumus, quibus moris fuit huiusmodi loca, in quibus calidi fontes sunt aquarum nomine adpellare) haud magno intervallo ab se inuicem distantes calidis aquis ebulliunt: quos variis corporum morbis curandis efficacissimos esse, multis experimentis cognitum est, & adhuc indies magis ac magis cognoscitur, quam plurimis vtriusq; sexus mortalibus variis ex locis valetudinis curandæ gratia eo confluentibus. Prior, qui ligneo pariete & asserib. continetur, vulgo adpellatur lignæ lauacrum, & quia pauperi plebeculæ destinatum est, omnibusq; patet, lauacrum egenorum. Alter, qui lapidibus quadratis foris circumdatus est, interius vero asseribus cinctus, lapideum balneum dicitur: in quo iis lauare conceditur, qui non sunt de infima plebe. Lignæ thermæ ex argilla seu coeno lento, pingui, copioso, arena, & glarea permixtis, sensim promanant. Moderati sunt caloris: plurimum sulphuræ: atq; adeo mediocriter calefaciunt, exiccant valde, ex alto trahunt, discutiunt, ad vlcera ^{7999, 59} & diuturna valde efficaces. Præterea cachecticis & omnibus aliis, quibus totum corpus vel pars aliqua exiccatione & calefactione indiget, apprime vtiles. Thermæ lapideæ seu diuitum ex saxo durissimo excavato profiliunt. Aqua ultra primum gradum calida, sulphurea, sed minus quàm illa, quæ in fonte ligneo: vim præterea habens aluminosam & ferream. Odor etiam bituminis aliquid inesse arguit, & cinerem insuper secum vehit. Bituminis igitur & sulphuris ratione emollit & discutiit, etiam

tendones:

gendones scirrholos. Obalumen vero & ferrum adstringit & corroborat. Itaque propter mixturam prædictorum partim resoluit, partim vim ac robur membri adicit, & meatus coarctat. Vnde fit, vt qui fluxionibus obnoxii sunt, ad has potissimum thermas se conferre soleant. Quamquam aduersus alios etiam omnis generis diuturnos ac penè desperatos morbos efficacissimas esse Medicorum filii consentienter tradunt, & inter eos *Cass. Schuuenickfeldius*, cuius commentarium eruditissimum lingua vernacula de horum fontium vi ac virtute conscriptum, qui plura cognoscere capit, legat. Morbo Gallico tamen laborans frustra est, vt hinc salutem speret: neque enim hac lue infectos thermæ nostræ tolerant, vt nec leprosos, hydropicos, asthmaticos. Gulosos quoque plus lædunt quàm iuuant: oculis nocent, item epileptois. Sed & lauandi magis quàm potandi gratia ad has thermas itur: idque potissimum in Maii medio, & frequentius Iunio mense. Quibus vero verno tempore non licet, in Augusto & Septembri se ad eas conferunt. Tempus balnei pro cuiusque natura & viribus ac modo operationis mensuratur: nec enim fas est de omnibus pariter statuere, cū impares sint plerique. Solent tamen magna ex parte centum horas balneis impendere, sed ita determinatas, vt primis diebus paulatim ascendant, sequentibus in statu perseuerent, postremis numerum deminuant, & ad principium redeant. Ponamus in horis senarium numerum fore summum, ultra quem vix est vt progrediantur: tum vero horas ita distribuunt: vt per biduum singulis diebus infideant hora vna, sequenti biduo motæ horam adiciant dimidiam, tum ordine procedant ad duas, tres, quattuor, quinque, sex horas: quoque diutius lauare constituerunt, eo pluribus diebus sex horis lauent: non tamen vno eodemque infessu continuandis, sed iuxta temporis antemeridiani & pomeridiani partitionem intercidendis. Postquam officio suo satisfecisse videntur thermæ, tum ordi-